

non erant, ascenderent, ubi per regulam obedientiae, praeceptum aliquod positivum Durandus intelligit. Estque proportio verisimilis: nam Angeli et homines ad eam gloriam per merita, et obedientiam consequendam, creati sunt. Sed Deus imposuit hominibus speciale praeceptum ad probationem obedientiae, et humilitatis suae: ergo verisimile est, idem fecisse cum Angelis, quamvis de illis revelatum non sit, quale fuerit illud praeceptum, sicut de hominibus in Scriptura sacra traditum est: quia in sacra Scriptura praecipue traduntur, quae ad instructionem nostram pertinent.

29. Favet huic sententiae Epiphanius, haer. 64, in his, quae ex Proclo, et Methodio refert, sic dicens: *Spontaneam ipsis* (id est, Angelis) *habere ad utramque voluntatem Deus constituit, velut etiam hominibus, ut aut obedientes Verbo essent cum ipso, et acciperent beatitudinem, eaque fruerentur, aut non obedientes judicarentur.* Ubi loqui videtur de obedientia in observatione positivi praecepti, tum propter comparisonem, quam facit cum hominibus: tum quia dicens, *obedientes Verbo*, insinuat loqui de praecepto specialiter tradito per Verbum Dei: tum denique, quia prius dicit, accepisse Angelos a Deo administrationem universi, et unicuique fuisse commissam a Deo specialem curam, et modum ejus: et malos Angelos deliquisse, male utendo concedita sibi administratione. Hoc autem ad positivum praeceptum pertinet, et Moses Barcephas, tract. de Parad., p. 1, cap. 18, aliquantum a principio, dicit, Deum in principio omnibus rebus suas leges modo unicuique accommodato dedisse: *Et Angelis* (inquit) *primam legem dabat, cum ipsos crearet, adversus quam praevaricatus Satan, cum suis copiis lapsus est. Deinde alteram illis rursus legem dabat, ut res natura corporeas administrarent.* Et in hac posteriori parte videtur loqui de sanctis Angelis: in priori vero non explicat, qualis illa lex fuerit. Addit etiam Durandus fieri potuisse, ut omnes Angeli legem specialem acceperint, non appetendi, vel certam excellentiam, ut unionem hypostaticam, vel primatum inter se praeter ordinem a Deo institutum, vel aliquid simile. Unde si praeceptum fuit negativum, potuerunt peccatum commissionis contra illud committere, et sic omnino cessabit objectio. Nam licet Chrysostomus tale praeceptum negaverit, non cogimur in hoc ejus adhaerere sententiae.

30. *Sit secundum pronuntiatum.*—Secundo vero dicimus ad explicandum peccatum Angeli circa unionem hypostaticam, non esse nobis

necessarium, ut speciale praeceptum positivum fuerit Angelis impositum, sed sufficit peculiaris Dei institutio, qua posita ex natura rei sequitur praeceptum, quod magis naturale, quam positivum est dicendum: ut verbi gratia, quod homines et Angeli per fidem salutem consequenturi essent, institutio est divina: nam ex natura rei non erat necessaria fides, cum posset Deus alio modo homines, et Angelos salvare: sua ergo libera voluntate decrevit, ut utrisque fides esset ad salutem necessaria: et hanc vocamus divinam institutionem, ex qua factum est, ut Deus Angelis fidem revelaverit, et sufficienter proposuerit, quod factum est ex libera Dei voluntate: nam illud beneficium non erat debitum: fuit tamen consequens ad priorem institutionem, qua Deus voluit, ut Angeli possent salutem aeternam consequi, et quod fides medium esset ad illam obtinendam necessarium. Hac vero institutione supposita, sequitur in recipiente obligatio credendi; haec tamen non oritur ex praecepto positivo, sed ex naturali lege, quae dictat, Deo loquenti credendum esse. Ita ergo haec institutio divina determinata est ad fidem Christi: nam per eam voluit Deus Angelos etiam salvari, et ideo illis revelavit a principio Christum, ut caput eorum, ut auctorem gratiae, et salutis eorum. Ad quam institutionem, et revelationem consequens fuit ex ipsa rei natura obligatio credendi in Christum, et fidendi in ipso, eumque amandi, colendi et adorandi, nec potest tale praeceptum negari, supposita praedicta institutione, et revelatione.

31. *Confirmatur.*—Et ad hoc confirmandum solent adduci verba Pauli ad Hebr. 1, et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrae, dicit: *et adorent eum omnes Angeli ejus.* Quod testimonium aliqui contemnunt, sed licet non cogat, quia varias habet expositiones, non est cur illa etiam, in qua hic inducitur, improbabilis censeatur. Nam particula *iterum*, licet possit ad solam sermonis continuationem referri, etiam intelligitur optime ex parte objecti de secunda introductione, ut Ribera ibi cum aliis exponit. Item, quia licet sic exposita plures sensus recipiat, quia secunda introductio Christi in orbem terrae, multiplex cogitari potest, nam Incarnatio ipsa potest dici secunda introductio respectu aeternae generationis Verbi Dei, et Resurrectio Christi Domini respectu Nativitatis ejus, et secundus adventus respectu primi, et sic de aliis; nihilominus etiam est pia expositio, ut prima Christi introductio fuerit per fidem, in mentibus pra-

sertim angelicis, secunda vero fuerit per realem executionem, et conceptionem. Sed quid sit de rigore litterae, inde colligimus ad Christi praesentiam, vel representationem consequi praeceptum adorandi ipsum: nam ideo dixit Deus, *et adorent eum omnes Angeli ejus*, quia hoc erat debitum dignitati ejus, quam Paulus eo loco ostendebat.

32. *Progreditur confirmatio.*—Quocirca, licet Christus non revelaretur Angelis, ut specialis causa salutis eorum, id est, ut sanctificator eorum per merita sua futura, sed tantum, ut Deus homo, et caput eorum latiori modo, tenerentur illum adorare, et recognoscere, ut Dominum ex natura rei, et secluso speciali praecepto positivo, ob excellentiam, et dignitatem, ac munus talis personae: sicut modo Angeli sancti adorant Christum, et ut Dominum, et caput suum recognoscunt, ac venerantur, non ex speciali praecepto positivo, sed ex naturali obligatione, quae ex tali objecto, et conditione personae consequitur; quod satis probabiliter colligi potest ex Paulo ad Hebr. 2, ubi de Christo exponit illud Psal. 8: *Gloria, et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subjecisti sub pedibus; ejus* et adjungit, *in eo, quod omnia ei subjecit nihil amisit non subjectum ei*: id est, nec Angelos, nec homines, ut Glossa et omnes notant. Haec autem potestas connaturalis est Christo homini Deo: nam ut in tertia parte ostendimus, connaturale illi est dominium, et potestas excellentiae super omnes creaturas. Et inde etiam naturalis nascitur obligatio adorandi ipsum, ut Ambrosius, et Glossa super Paulum notant; unde a fortiori ex tali mysterio, ejusque cognitione orta est obligatio, non repugnandi tali decreto divino, nec appetendi illam excellentiam ex affectu dominandi, vel ut alteri debitam, nam supposita illa institutione, talis repugnantia, vel appetitus non est malus, quia prohibitus, sed est per se malus, et contrarius rationi naturali.

33. *Explicatur Chrysostomus in n. 12, adductus.*—Atque hoc modo dictum Chrysostomi negantis praeceptum positivum datum Angelis, non repugnat huic sententiae. Quia Chrysostomus non negavit, nec negare potuit aliquam institutionem positivam in Angelis: nam esse administratores spiritus, et ministrare Christo, et illius cognitionem accipere, et similia, quae Chrysostomus negare non potuit, ad institutionem positivam pertinent; nihilominus tamen potuit negare praeceptum pure positivum, quia obligationes, quae ex illa institutione o-

riuntur, potius sunt naturales, et de alia pure positiva non ita constat; et patet, quia loquitur Chrysostomus per comparisonem ad Adamum, in quo fuerunt omnes illae obligationes, quas naturales vocamus, et praeter illas datum illi est praeceptum non comedendi de ligno scientiae: in hoc autem constituit Chrysostomus discrimen inter Angelos et hominem, non in primo, quia Adam etiam habuit praeceptum adorandi Christum, et se illi subjiciendi, illud autem non computantur a Chrysostomo inter positiva, sed illud solum, quo prohibitus fuit, comedere de ligno, et simile tantum praeceptum negat datum esse Angelis, quod est probabile, vel saltem de illo nobis non constat, neque ad rem, de qua agimus, est necessarium.

34. *Ad secundam confirmationem ibidem.*—*Ad tertiam ibidem.*—Ad replicam autem de peccato omissionis respondemus, si consequens cum exclusionem sumatur, id est, quod sequatur, Angelos peccasse solo peccato omissionis, sic negatur sequela: nam, ut explicatum est, habuerunt non tantum praeceptum affirmativum adorandi Christum, sed etiam negativum, non superbiendi contra ipsum, nec invidendi illi, contra quae praecepta, committendo peccaverunt. Si vero consequens sumatur cum exclusionem, sic conceditur sequela: quia potuit Angelus simul multipliciter peccare, ut exponeamus: nec theologo hoc posterius negant, sed solum illud prius: asseruntque, Angelorum peccatum non fuisse tantum omissionis, sed primario fuisse commissionis, cum quo aliqua omissio conjungi potuit. His ergo modis satis credibilis fit dicta sententia, et in sequentibus ostendemus, juxta illam facilius dissolvi dubia, quae in toto hoc puncto occurrunt, quod, juxta doctrinam philosophi, magnum est veritatis iudicium.

CAPUT XIV.

UTRUM ALIQUA ALIA EXCELLENTIA, VEL FUERIT, VEL ESSE POTUERIT OBJECTUM SUPERBLE LUCIFERI.

1. Praeter objecta elationis primi Angeli, de quibus tractavimus, plura alia indicantur a Patribus, quae in hoc a quatuor praecedentibus, quae per tractavimus, distingui videntur, quod in praedictis consideratur excellentia objecti absolute, et sine relatione ad alios, ut subditos, vel superiores; aliae vero excellentiae in hujusmodi respectu consistunt, vel positivo, ut sunt potestas in alios, dominium, primatus in loco, vel sede, etc., vel negativo, ut non subdi al-

teri, non habere superiorem, et ideo ad complementum hujus puncti, per hæc breviter discurrere necessarium est.

2. *Prima sententia asserens Luciferum aliis præesse voluisse.* — Prima ergo in hoc ordine sententia est, Luciferum appetivisse cæteris præesse, et hoc fuisse præcipuum objectum superbiæ illius. Ita opinatur Bonaventura, in 2, dist. 5, art. 1, quæst. 2, et indicant Alensis, 2 part., quæst. 98, memb. 3, in corpore, et ad 2, et § 1, et Guilielmus Parisiensis, in d. 2, p. de Univer., cap. 109 et 110, 1 partis ejus; qui auctores ita hunc modum dicendi sequuntur, ut alios non excludant; et sequitur, etiam Scotus 2, dist. 5, q. 2, et alii ejus sectatores, ibi: Lyranus, Isa. 14, et ibi Burgensis et Replicator. Habetque fundamentum in verbis Isaia: *Supra astra Dei exaltabo solium meum*; solent namque in Scriptura Angeli vocari astra, juxta illud Job, *cum me laudarent astra matutina*.

3. *Probatur.* — Favent etiam sancti Patres, ex quibus aliqui generatim dicunt, appetivisse dæmonem majorem dignitatem, quam Deus illi tribuisset, ut loquitur Chrysostomus, hom. 22, in Gen., et Anastasius Nicenus, quæst. 61, in Script., ex Theodoro, in lib. 5, cap. de Diabolo. Magis in particulari loquitur Basilius, in constit. Monast., cap. 10, dicens corruisse Luciferum *imperandi libidine*, et Gregorius 34, Mor., cap. 14, alias 17, et lib. 4, Epist., c. 82, ait *voluisse aliis præesse*, et Augustinus, l. 11, de Civit., cap. 33, de dæmone sic loquitur: *Tumentem typho propriae celsitudinis immundo amore fumantem, suo fastu subdendi et nocendi libidine exæstantem*, etc., et lib. 12, c. 1, dicit, *sua potestate delectatum Angelum corruisse*. Appetitus autem potestatis, et superioritatis idem sunt; unde lib. 12, cap. 11, ait de Lucifero: *Tyrannico fastu gaudere subditis, quam esse subditum eligens, de spiritali paradiso cecidit*, et lib. 11, Genes. ad litt., cap. 15: *Diabolus, inquit, cecidit, qui non amavit pecuniam, sed propriam potestatem*, et infra illum affectum vocat, *arrogantem dominationem*, et favet Hieronymus, Ezech. 28, dicens peccasse dæmonem per superbiam, abusionem potestatis, et Bernardus, serm. 69, in Cant., dicit peccasse Luciferum, *altitudinem potentiae affectando*.

4. Ratio autem pro hac sententia solum esse potest, quia hoc objectum superbiæ fuit possibile Angelo, et ex maxime proprium superbiæ. Imo Scotus supra, existimat solum appetitum excellentiæ cum respectu ad alios, quos super-

bus sibi subjectos cupit, esse propriam, et specialem superbiam. Ergo verisimile est, hunc affectum in Lucifero prædominasse. Tanto enim superbia major est, quanto supra meliores, et excellentiores extollitur. Fuit autem superbia Luciferi maxima, et alii Angeli erant inter res creatas excellentiores; ergo illi maxime præesse voluit. Nam creatori dominari appetere non potuit.

5. *Impugnatur hæc sententia quoad superioritatem respectu Angelorum.* — *Primo, quia non potuit consistere in excellentiori natura, vel gratia.* — In hac vero sententia difficile explicatu est, quis esse potuerit hic primatus, quem Lucifer super alios per affectum superbiæ concupiscere potuit, quam primo respectu aliorum Angelorum proponemus. Quia vel primatus ille fuit tantum in excessu perfectionis, vel in aliqua prælatione cum potestate super omnes alios: neutrum autem videtur posse facile intelligi; ergo. Probatur minor, quoad priorem partem, quia si Lucifer fuit supremus omnium Angelorum in perfectione naturali, in illa non potuit inordinate appetere primatum, quem jam habebat, et illum amare, vel de illo gaudere sine magna superbia poterat: nec etiam in perfectione gratiæ potuit affectare excellentiam respectu aliorum, quia gratia data est Angelis secundum proportionem naturalium, et ita illam etiam excellentiam jam habebat. Quod si forte majorem excessum desiderabat, jam prima ratio superbiæ non fuit respectiva (ut sic dicam) comparatione aliorum: sed absoluta, quia excessit in appetitu supernaturalis beatitudinis ex parte objecti, quod pertinet ad difficultatem in cap. tractatam.

6. *Deinde nec in potestate physica, ac ordinis naturalis super alios.* — Unde auctores pro hac opinione citati magis indicant partem alteram de potestate. Contra illam vero probatur minor, quia potestas illa cogitari potest, aut moralis, et utraque, aut naturalis, aut supernaturalis. In quocumque autem ex his membris magna difficultas inest. Nam physica potestas naturalis ad influendum, vel agendum in inferiores Angelos, solum cogitari potest ad aliquem localem motum, seu ad aliquod Ubi, vel ad aliquem modum locutionis, aut doctrinæ: quidquid autem in hoc genere potestatis unus Angelus in alium potest, habet Lucifer in omnes sibi inferiores, nihil ergo in hoc habuit quod desideraret. Dices, potuisse desiderare habere connaturalem majorem potestatem. At enim hoc erat omnino impossibile, quod ipsum

non latebat: fingere autem affectum simplicem, vel conditionatum velleitatem circa illud objectum cogitatum, vanum est, et sine fundamento. Præterquam quod in tali affectu magis otiositas, vel levis ambitio, quam magna superbia inventa fuisset.

7. *Nec etiam in potestate physica ordinis supernaturalis.* — Multo vero minus credibile est appetivisse Luciferum supernaturalem potestatem physicam ad agendum, ut instrumentum Dei in cæteros Angelos. Primo quidem, quia multi putant, illum modum elevationis, et physicae affectionis esse simpliciter impossibilem. Et licet demus non implicare contradictionem, nihilominus cum tantum sit possibilis de potentia Dei absoluta, vix ascendere poterat in mentem Angeli, præsertim in ea brevi morula, in qua de suo statu, et ultima felicitate deliberabat. Nec etiam in illo genere potestatis per se spectatæ apparet magna ratio excellentiæ, quæ ad propriam commoditatem, vel voluptatem pertineat, quæ motiva solent maxime appetitum inordinatum excitare. Responderi vero potest ex Abulense, Genes. 13, quæst. 362, superbiam diaboli fuisse, quia concupivit esse principium omnium post Deum, et quod esset, ait, *unicum principium omnium*, et hoc explicans addit: *Diabolus videns se esse perfectiorem omnibus Angelis secundum naturam, voluit totum bonum, et esse omnium inferiorum derivari ab eo in illa, ita ut omnium esset immediata causa esse, et beatitudinis, licet ipse a Deo acciperet*. Juxta quam interpretationem satis magna excellentia in illo objecto cernitur, multumque appetibilis ad honorem, et gloriam vanam obtinendam.

8. *Rejicitur solutio Abulensis.* — Verumtamen non magis credibile est, diabolus illam excellentiam appetivisse, quam absolutam Dei æqualitatem, sed ipse Abulensis appetitum æqualitatis negat Lucifero; ergo non consequenter aliud objectum fingit. Assumptum patet, quia appetere esse principium Angelorum, quoad esse, et felicitatem eorum, est appetere esse creatorem, et beatificatorem: hoc autem idem est, quod appetere esse Deum. Dices, esse creatorem a se, idem esse, quod esse Deum; esse autem creatorem ab alio, id est, per virtutem ab alio receptam, et cum concursu, minus esse, quam esse Deum, seu esse creatorem principalem solius Dei: esse autem creatorem minus principalem, seu instrumentalem posse creaturæ convenire. Respondeo, esto hoc non sit simpliciter impossibile (quod multi non admittunt) vix esse cre-

dibile appetivisse Luciferum illud genus potestatis, et principatus in cæteros Angelos, tum propter dicta, tum quia videbat Angelos jam esse creatos sine sua cooperatione, et per eandem actionem conservandos esse perpetuo, et de facto sibi esse impossibile, id obtinere, nec motivum apparens habebat, quod ad talem affectum, vel desiderium imperfectum ipsum excitaret. Tum etiam, quia illo modo vix potest peccatum aliorum Angelorum explicari. Nec est verisimile, aliquos ex inferioribus Angelis Lucifero in illo appetitu consensisse, seu quasi condescendisse. Ergo isto modo non bene explicatur objectum hujus superbiæ per excessum physicae potestatis.

9. *Nec denique in potestate morali erga alios.* — Potestas autem moralis respectu inferiorum Angelorum duplex considerari potest: una est per modum jurisdictionis, ut est potestas imperandi, ita ut alii obedire tenerentur. Nam hæc potestas non videtur congenita naturaliter Angelo superiori in inferiorem, quia intellectualis natura per se a solo Deo pendet, et ad illum tantum ordinatur, et sola major perfectio non dat jurisdictionem, nec minor secum affert naturalem subjectionem sine emanatione ab alio, vel proprio consensu: et aliunde talis potestas non solum possibilis, sed etiam consentanea perfectiori naturæ existimari, ac proinde valde appetibilis, imo quasi debita ab auctore naturæ reputari facile posset, atque appeti a supremo Angelo. Et indicatur a Gregorio in citatis locis: et in Pastoral., 2 part., cap. 6, dicente: *singulare vitium appetens, et socialem Angelorum vitam despiciens*. Verumtamen, quamvis negare non possimus, quin hoc genus superbiæ fuerit possibile Lucifero, nihilominus videtur insufficiente ad gravitatem peccati, et superbiæ Luciferi explicandam. Et ideo si in hoc genere aliquid appetiit, non per se primo, sed ut quid annexum alteri minori dignitati illud appetiit, ut mox dicam.

10. Alia potestas moralis influendi in alios, est potestas merendi aliis. Unde potuit Lucifer appetere primatum super alios in genere primæ causæ meritoriae, ita ut omnes alii ipsum, tanquam primum principium suæ gratiæ in genere meriti recognoscerent. Et hoc modo explicant aliqui peccatum Angeli. Et negare quidem non possumus, quin illud objectum possibile fuerit, et superbe appetibile. De facto vero nullum fundamentum, vel conjectura occurrit, ob quam credamus, hoc venisse in cogitationem Angeli: nisi forte dicamus ap-